

St. M A A R T E N S - L I E R D E

Het Karthuizersklooster " St. Maartens-Bosch."

I. De Stichter.

Het karthuizersklooster van St. Maartens-Lierde dankt zijn stichting aan Jan Gheyline; dat getuigen ons menig oud geschiedschrijver en de archiven van het klooster.

Jan Gheyline was burger der stad Geeraardsbergen. In deze stad was de familie Gheyline geen onbekende, ze behoorde tot de rijke burgerij en had ook haar woord te zeggen in den leidenden stand. In menig oud document uit de 13^e & 14^e eeuw ontmoeten we telgen dezer voorname familie. We bepreken ons tot een voorbeeld. In een pachtovereenkomst over een hofstede op St. Maartens-Lierde staat Niklaas Gheyline vermeld als schepen der stad. Die akt dateert van 12 de Maart 1274. Het zelfde jaar kocht hij eenige gronden van Egidius Heer van Schendelbeke; de verkooper noemt hem burger van Geeraardsbergen. Deze titel ontvangt hij nogmaals in een koopakt van het jaar 1290: toen hij 33 bunders grond kocht van Gerard, heer van Moerbeke- Viane.

Jan Gheyline vinden we vermeld in een koopakt van 1292 , waarin den abt van Ninove hem ook als burger van Geeraardsbergen betitelt. Niklaas en Jan Gheyline hadden eigendom op St. Maartens-Lierde; Niklaas op het Steenputteveld, Jan op St. Maartens-Bosch. ~~Hoogst waarschijnlijk~~ behoorden beiden tot dezelfde familie.

De Stichter van St. Maartens-Bosch stond bij zijn tijdgenooten bekend als een uitstekend christen en droeg hun achting weg. Prior Haymo, algemeen overste der Karthuiserorde noemt hem in zijn stichtingsbrief van 1328, een wijze en edele persoon raadsheer van Lodewijk van Nevers Graaf van Vlaanderen. Joannes van Florentie, vicaris generaal van het bisshdom Kamerijk, kenmerkt hem in een brief aangaande de stichting (1329.) als een wijs en taktvol man. Zijn goede faam werd gerugsteund door zijn eervol ambt aan het hof van den Graaf van Vlaanderen. In den erkenningsbrief der stichting (1328.) vereert Lodewijk van Nevers hem met een vleierende benaming: " Onze beminde vriend en raadsman " en in 1329. " onze trouwe vriend en raadsman ". De Graaf hield van zijn raadsheer, zoo werd Jan Gheyline met zijn familie ontslagen van de geldelijke lasten, de stad opgelegd als straf om haar koppigheid; persoonlijk ontsloeg de graaf zijn vriend door een gezegelde brief op 29 Mei 1333. Rijk van afkomst, hoogstaand door zijn levenswandel en machtig door zijn eervol ambt was hij de geschikte man om een scheut der Kart-

Huizerorde over te planten in een vergeten hoekje van zuid-Vlaanderen.

Deze geschiedkundig vaststaande feiten halen met een slag omver het legendarisch tooneel over het leven van Jan Gheyline door oude schrijvers neergeschreven. Raissius, Lindanus, Sabderus en Van Waesberge dissen ons een mooi verhaal op. Jan Gheyline deed den boeren stiel als beroep en had het gebracht tot paardenknecht bij een rijk heer aan het hof van den graaf. Door zijn nauwgezet werk en ridderlijk gedrag wist hij zich de achting van zijn meester te verzekeren, die bezgald werd door het huwelijk met zijn dochter. Het rijke meisje vond de haldelwijze van haar vader al te bar, en reeds den eersten dag bekloeg ze zich er over het leven door te moeten met een paardenknecht van haar vader. Om haar gerust te stellen zou Jan haar geantwoord hebben; " vreest niet de paardenknecht zal U ongedeerd laten " Hij verliet zijn vrouw en ging de eenzaamheid opzoeken. Familie en geestelijkheid deden herhaalde stappen om hem te overtuigen het huwelijksleven voort te zetten . 't Was al boter aan de galg. Hij bleef bij zijn besluit, bouwde een karthuizerklooster op St. Maartens-Lierde waarin hij zijn laatste jaren doorbracht en stierf. Volgens dezelfde schrijvers komt deze legende uit den mond der monikken van St. Maartens-Bosch.

Jan Gheyline was gehuwd en had kinderen. Hooger vermelde brief van 1333 ontslaat hem en zijn kinderen van den geldelijken last " Il et si hoirs nei de luy " Wie was zijn vrouw ? zekerheid over naam schijnt niet te bestaan. Oude schrijvers als Gaillardus en Lindanus noemen haar Isabella de Goede. Jongere schrijver zooals DE Portemont geven haar naam aan als Elisabeth van der Goddeide, de Farconnet noemt haar Isabella de Goede. In de exoneratielijst der fundaties, opgemaakt rond 1783 tijdens de afschaffing der priorij, staat vermeld: een jaargetijde voor Jan Gheyline en zijn vrouw Goddaida. Gaillardus heeft ons het grafschrift opgeteekend van den stichter en zijn Vrouw waaruit blijkt dat zij overleed op 8ste October 1331. Dat kan juist zijn want we weten zeker dat ze overleed voor 1333, zooals blijkt uit hooger aangegeven brief van 1333, waarin de graaf ontslaat niet alleen Jan en zijn kinderen maar ook hen die nog kunnen geboren worden bij een nieuw huwelijk " Il et si hoirs nei de luy et qui naistront de li et de sa femme s'11 avoit en temps avenir." (Hij had geen kinderen) *als is kansdelijche.*

Na den dood van zijn vrouw zou Jan Gheyline zijn intrek hebben genomen in St. Maartens-Bosch. Vaste gegevens nopens dit feit bestaan niet. Heeft hij zijn inwoon genomen in de priorij dan is dit na 29 Mei 1333, want tot die dag was hij nog in Geeraardsbergen . Het zijn oude geschiedsschrijvers die ons zijn verblijf in de priorij verhalen. Raissius

Raissius schildert ons een mooi tafereel dat we vrij uit het latijn overnemen " Het gaat om zoo te zeggen alle geloofbaarheid te boven dat de stichter in eigen persoon, die in hoog aanzien stond bij de belgische vorsten, zijn waardigheid neerlegde en den regel der karmhuizers naleefde. De man, die gewoon was om te gaan met de grootsten van het Rijk, komt ge hier zien als een doodgewoon broeder die zich in alles tracht te versterken, die zocht alle soort vernedering, het misprizen van familie en vrienden en de spotternij van het volk. Hij gehoorzaamde uitmuntend, de dood van zijn wil had hij zich als bijzonder doel voorgenomen. Ge zoudt opgemerkt hebben, hoe deze aristocraat onder gehoorzaamheid geplaatst, zich gedroeg als een ontzield lichaam dat niet tegenstribbelt gelijk waar men het leggen wil, noch klaagt over behandeling. Hij schaamde zich niet zijn laatste dagen aan God te offeren, nog minder dacht hij eraan dat de tijd voorbij was om voor Christus beginnen te leven als zijn laatste dagen gekomen waren; juist zooals het nooit te laat is den goeden weg op te gaan. Hij had ergens gelezen " Geef uw leven niet aan den booze." (Prov.) Bedda geeft hiervan den uitleg: "Als god ons een levensspanne schenkt gebruiken we niet naar de goesting van de slechte wereld noch van den duivel ! " Daarom wou hij nog het restje van zijn leven goed en verdienstelijk maken en verkoos hij te leven in het huis Gods dat hij zelve had gesticht. (Ps. 83.) Het offeren van al wat hij bezat hield hij voor niets indien hij zich zelve niet op de offerpateen legde. Hij schonk zich zelve en verliet deze wereld als een arme dank zij zijn geloften van armoede. Men schreef op zijn graf: "

Niet lang zal de stichter in zijn eigen gebouwd klooster verbleven hebben. In Mei 1333 . vertoefde hij nog in Gaeraardsbergen en de kloosterarchiven geven den datum van zijn overlijden op vóór 26 Mei 1335. Het grafschrift dat Gaillardus opgeteekend heeft dateert zijn sterfdag op 26 Sept. 1333. In dit laatste geval zou hij maar eenige maanden in de priorij vertoefd hebben.

Beide echtgenooten werden begraven in de kloosterkerk van St[?] Maartens-Bosch. In die kerk, thans parochiekerk steekt in het plaveisel een wit marmeren steen met hier en daar een spoor van letters. Deze plaat zou de dekplaat zijn van hun graf . Het verdwenen grafschrift zou geweest zijn: " Hier ligt begraven Johannes Ghgylins, hij stierf in het jaar 1333 op 16 sept. en Isabella de Goede, zijn vrouw, die overleed in 't jaar 1331, op 8 oct. . "

Valère Gaublomme.

~~~~~

II. De stichting.

In het begin der 14 de eeuw kreeg de orde der Karthuizers vasten voet in onze streken. Heerne(Chapelle) bij Edingen zag in 1314 zijn karthuizerklooster ontstaan. Brugge zag de zonen van H. Bruno aanlanden in 1318, Antwerpen in 1323. Drie stichtingen nog kwamen tot stand in 1328: Gent, Zeelhem bij diest en St. Maartensⁿ-Lierde .

Jan Gheyline stichte het Karthuizersklooster van St? Maartens Lierde. Deze was burger van Geeraardsbergen, vriend en raadsman van de graaf van Vlaanderen. Rijk van afkomst; vereerd met een vlelend abt, omgord met een machtige vriendenkring, kon hij zonder omzien als een groote heer van zijn tijd door het leven gaan. Het tijdelijke was voor hem niet het eenige. Van grootere waarde gold hem het walzijn van zijn ziel dat hij ook wou mededeelen aan zijn omgeving. Deze idee dreef hem naar het stichten van een klooster volgens den strengen regel van H. Bruno. Het grootsche en heilige plan werd in werking gebracht bij een intiem onderhoud dat hij had met den prior van de priorij van Chapelle. De vrome raadsheer smeekte hem zijn voorstel in te dienen bij Vader Haymo, algemeene prior der orde. Onmiddellijk werd aan zijn bede gehoor gegeven. Het antwoord van Haymo luidde gunstig zijn schrijven 1327. stond toe in te gaan op het verlangen van Jan Gheyline. Hetzelfde schrijven gaf eenige groote richtlijnen. De prior van Chappelle moest een kleine commissie op de been brengen, waarvan deel uitmaakten, hij zelf, de prior van Antwerpen en de prior van Macourt bij Vallenciennes . Ook belastte hij hun persoonlijk en mondeling met den stichter te onderhandelen d.i. over de plaats over den aard en levensvoorwaarden der nieuwe stichting. Haymo schonk ook aan de commissie de macht den nieuwen prior aan te stellen die ook van zijnen kant het recht kreeg eenige paters, ten getalle van 11, met zich mee te nemen om het nieuwe huis te bevolken.

Met deze welbepaalde directieven op zak reisde de kleine commissie naar Geeraardsbergen men onderhandelde en koos een plaats uit voor de stichting (in een voorafgaande opmerking trekken de aandacht er op dat het verder verloop der stichting wonder is gegaan, want ze was niet bedoelt op St. Maartens-Lierde.)

Jan Gheyline wou zijn werk zien rijzen in de buurt der stad, op de parochie Schendelbeke, meer bepaald : op den Roodendriess tus-schen Baerbeke en Dibrugge. De grond in kwestie behoorde toe aan de abdij van Ninove; de abt verkocht in 1328 de noodige grond. Lodewijk van Nevers schonk in 't zelfde jaar zijn volledige instemming en prees de godsvrucht van zijn vriend en raadsman. Ook erkende hij al hetgeen Jan Gheyline als gift had geschonken. Dat sloeg op de landerijen, weiden

weiden en vijvers gelegen op St. Maartens-Lierde, die voor 't grootste gedeelte eigendom waren van zijn vriend Gheyline. Die gronden besloegen ongeveer 30 bunders, en droegen de naam van villa. Een oud document localiseert ze tusschen het hof van Landrigem en 't hof ten Broecke. Van die 30 bunders pachtte Jan Gheyline er een dagwand en half van den graaf en voor 11 bunders betaalde hij hem jaarlijks 11 den. Paris. Op 16 December 1328 wettigde de graaf deze gronden als eigendom van het klooster en stelde ze vrij van iedere vorm van last of belasting. Op den derden zondag van den vasten 1329 schonk de bisschop van Kamerijk zijn goedkeuring bij monde van zijn Vicaris generaal Jan van Florentie.

De stichting erkend en aangemoedigd door Kerk en staat was op goeden voet, zoodat men een aanvang kon nemen met de bouwwerken. Pas waren deze aan gang, toen de priors tot hun grootste spijt bestatigden dat het klooster zou gelegen zijn langs de groote baan Ath, Lessen, Geeraardsbergen, Aalst. Dat was geen gunstige plaats voor een orde uitsluitend gewijd aan het beschouwend leven, want soldatenlawaaï handelsverkeer en reizigers onrust maakten den weg in de Dendervallei alles behalve rustig en veilig. De oogen gingen nu naar de gift van St. Maartens-Lierde. Dat scheen de geschikte plaats bij uitstek. Sanderus en eenige losse nota's uit de kloosterarchiven vergasten ons met een wondere beschrijving van die plaats. We vertalen die beschrijving samen met de reden der verandering omwille van het innig verband bij den schrijver. " De werken waren pas begonnen, toen de priors en de vrome stichter vreesden dat de nabijheid der groote baan Ath, Geeraardsbergen, Ninove, Aalst, en het gaan en keeren van menschen de eenzaamheid der monikken zouden verstoren en het klooster lastig zouden vallen met groote onkosten en nachtelijke onrust. Het behaagde hun den opbouw te beginnen buiten Schendelbeke, namelijk op de eigendommen van Jan Gheyline onlangs als gift geschenken. Die plaats was zeer geschikt tot ingetogenheid en godsvrucht, want het remoer der verkeerswegen drong tot daar niet door, De lucht was er uitmuntend. Aantrekkelijk werkten de vruchtbare grond, de weilanden ende vele vijvers; Akkerbouw kon ruim voorzien in levensonderhoud. Overvloedige bronnen borrelden op uit den grond die van 't grootste nut waren voor de kloosterlingen bij hun wandelingen in de eenzaamheid..... De vijvers waren vischrijk ".

Een karthuizer kon geen mooier en idealer plaats indenken de graaf van Vlaanderen keurde de verandering goed op 27 Oct. 1329.

Zoo kwam de stichting over naar St. Maartens-Lierde in 1329. Het overbrengen naar deze parochie schonk het leven aan een nieuwe noodzakelijke regeling. De parochie behoorde wel tot het bisschdom Kamerijk doch al de tienden der kerk kwamen ten goede aan de abdij van St. Martinus van Doornik, die dit voorrecht verkregen had dank zij den bisschop van Kamerijk bij akte van 1189. Met de abdij, die het parochiaal recht droeg over St. Maartens-Lierde werd onderhandeld voor een overeenkomst. Deze in al haar onderdeelen vanden we klaar en duidelijk uiteengezet in den akt van eerste Mei 1330, waaruit we de bijzondere elementen verwerken.

Theodoricus hht van St. Martinus stemt toe in de stichting van een karthuizerklooster op zijn grondgebied, want 't is noodig, verklaart de prelaat, dat we ons verheugen over den vooruit der H. Kerk en het is billik dat we ons hoor leenen aan de geloovigen die smeecken om meer kerken. Het klooster moet het parochiaal recht erkennen. Jaarlijks zal het aan de abdij hht erkentelijkheid betalen een gouden som (Malgia) van 8 solid.paris. op St. Maartens dag, met een kaars en een den. par. daaraan toegevoegd. Op H. Sacramentsdag dezelfde som met een kaars en den.par. beide sommen moeten naar de abdij gezonden worden en nederig, godvruchtig geofferd bij de offerande der Hoogmis. Wanneer het klooster eigendommen aanwerft eerbiedige het het recht der abdij en parochie. Al wat ze ontvangt, 't zij als giften aan haar priesters of altaar, al wat geofferd wordt op goeden Vrijdag gedurende den dienst, de offers bij een eereemis van nieuw gewijd priester, de honeraria der begrafenis, dit alles wordt verdeeld. De drie vierden blijven ten voordeele der priorij, een vierde wordt verdeeld tusschen den pastoor der parochie en de abdij. De verdeeling geschied tweemaal per jaar: op Kerstdag en St. Jans geboorte. Bij de begrafenis van hun eigen geestelijken mogen ze het vierde deel, als de pastoor der parochie het nuttig acht, besteden aan goede werken. Voor de vier bunders waarop de stichting zal gebouwd worden, betalen de karthuizers jaarlijks op Kerstdag twaalf solid.paris. als schadevergoeding voor de tienden.

De wordende gemeenschap voor de stichting bestemd: prior Joannes de Bolluiziel, Walter Acsielle en Petrus van Veurne beloven plechtig de overeenkomst na te leven. De abt van Doornik en Willem, pastoor van St. Maartens-Lierde samen met de jonge gemeenschap vragen de edelmoe-dige goedkeuring vanden bisschop van Kamerijk.

Op 24 Juni 1330 liet de hooger vernoemde Vicaris Generaal van

Kamerijk den prior toe ~~aan~~ kerkhof aan te leggen, waar ook de geloovigen der parochie mochten begraven worden mits in achtneming van het parochiaal recht. Het optrekken der gebouwen schijnt maar begonnen mid den 1330, want in hooger vermelde overeenkomst spreekt de abt van de gebouwen die zullen opgetrokken worden. Reeds vanaf het eerste uur mocht de stichting steun ondervinden. De gilden van Gaereaardsbergen in 1330 door den Graaf ontbonden schonken haar bezittingen: 86 Liv. paris, 21. Capoens, 12 Maten graan en 3 bunders grond; dit alles werd door den Graaf erkend op 30 Nov. 1330.

De jonge gemeenschap mocht er groot op gaan blijken vanggenegenheid te ontvangen van hooger hand. Paus Joannes XXII die toen in Avignon verbleef, schonk zijn vaderlijken zegen met de voorrechten der orde op het einde van 1332. Op 16 de April van het zelfde jaar verleenden eenige Kardinalen en bisschoppen aan 't pauselijk hof van Avignon, 40 dagen aflaat aan de geloovigen die op de groote feestdagen van 't jaar in de kloosterkerk zouden komen bidden. Guido de Ventadour, bisschop van Kamerijk, erkende de stichting op 21 April 1346. Lodewijk van Nevers stond den prior ~~de~~ eigendommen en grond aan te werven ter waarde van 500 liv. paris jaarlijks rendement dit op 9 Febr. 1348 De priorij geraakte in 1352 voltooid. De bisschop van Linden, gedelegeerd door Petrus d' André bisschop van Kamerijk consacreerde de kerk met hoofdaltaar en drie andere altaren op den Zondag na 't feest van Maria-Magdalena 1352.

De priorij van St. Maartens-Bosch gesticht door een rijk en invloerijk persoon, gesteund door de grooten van kerk en land, kon nu gerust eenheerlijke toekomst tegemoet zien. Haar eigenaardig karakter van karthuizerorde zal aantrekkelijk inwerken op de bevolking der streek en de grooten van Vlaanderen, die door woord en daad de priorij zullen steunen en waarvan er menige grootherr de priorij zal binnentreden om de wereld te verlaten wat we in een ander hoofdstuk zullen behandelen.

Valère Gaublomme.